

Robert Neruda

autori@hn.cz

Jak postihovat nejen firmy, ale i jejich jednotlivé manažery?

Pokuty pro firmy nestačí. Opravdovým strašákem je teprve okamžik, kdy manažer skončí ve vězení. Tuto větu zástupce amerického ministerstva spravedlnosti jsem slyšel na konferenci k patnáctému výročí českého antimonopolního úřadu v roce 2006. Vybavím si ji pokaždé, když se znovu začne mluvit o osobní odpovědnosti za kartely.

Podle aktuálně připravované úpravy by Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS) mohl vedle firmy potrestat i člověka, který se úmyslně podílel na kartelu mezi konkurenty. Nešlo by přitom o trestní řízení před soudem, ale o správní řízení. Manažerovi nebo zaměstnanci by mohla hrozit pokuta až deset milionů korun a zákaz činnosti až na pět let.

České i unijní soutěžní právo tradičně trestá především firmy. Jenže pokutu pro firmu nesou hlavně akcionáři. Ti přitom často nemusí mít ponětí, co se uvnitř společnosti odehrávalo. Manažer riskuje, třeba aby splnil své plány, ale účet zaplatí někdo jiný.

Také proto už české trestní právo déle než patnáct let umožňuje stíhat za kartel konkrétní fyzické osoby. V praxi se to však děje jen výjimečně. Zavedení správní odpovědnosti a možnosti trestat konkrétní lidi ze strany ÚOHS tedy může odrazovat víc a přimět jednotlivce, aby si před schůzkou s konkurentem lépe rozmysleli, o čem budou mluvit.

Problém je jinde. Návrh má fyzické osobě umožnit, aby sama požádala o takzvanou leniency, česky shovívavost. Jde o mechanismus známý z boje proti kartelům: účastník tajné dohody se přizná, poskytne úřadu důkazy a výměnou může uniknout sankci nebo dosáhnout jejího výrazného snížení. U firem tento princip funguje logicky. Návrh ale stejnou možnost otevírá samostatně také jednotlivým manažerům a zaměstnancům. A tady je dobré přibrzdit. Osobní odpovědnost by měla především odrazovat od kartelů a spravedlivě trestat jejich skutečné strůjce. Neměla by se stát jen páčidlem, kterým stát získá důkazy proti společnosti za cenu beztrestnosti člověka, jenž protiprávní jednání sám způsobil.

Vzniká také zjevný střet zájmů mezi firmou a jejím zaměstnancem. Zaměstnavatel může investovat miliony do školení, interních kontrol a anonymních oznamovacích linek. Přesto jeden manažer pravidla obejde, kartel uzavře a poté se sám přihlásí ÚOHS. On může uniknout trestu, zatímco firma, která se jednání snažila zabránit, ponese následky.

Návrh sice obsahuje rozumnou pojistku: pokud požádá o shovívavost firma a splní stanovené podmínky, ochrana se může vztáhnout také na její současné i bývalé vedoucí pracovníky a zaměstnance. To je správně. Neřeší to ale situaci, kdy se jako první zachrání jednatel a firmu nechá napospas.

Osobní odpovědnost manažerů tedy ano. Samostatnou žádost jednotlivce o shovívavost bych však z návrhu vypustil, případně ji velmi těsně svázal s odpovědností a ochranou společnosti. Zároveň bych podstatně více než dnes odměňoval firmy, které prokazatelně vybudovaly a udržují účinné compliance programy a dělají vše rozumně požadovatelné pro prevenci protisoutěžního jednání.

Kartely je třeba rozbíjet. Neměli bychom přitom rozbíjet důvěru uvnitř firem.